

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ І ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ ІМЕНІ ІВАНА ЗЯЗЮНА**

ФУРСЕНКО Тетяна Миколаївна

УДК [378.147: 374.72]: 51-7(71)

**СИСТЕМА ПІДГОТОВКИ АКТУАРІЇВ У ПРОФЕСІЙНИХ ОБ'ЄДНАННЯХ
І В УНІВЕРСИТЕТАХ КАНАДИ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Київ – 2018

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Інституті педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна Національної академії педагогічних наук України (м. Київ).

Науковий керівник – доктор педагогічних наук, доцент
Пазюра Наталія Валентинівна,
Національний авіаційний університет,
завідувач кафедри авіаційної англійської мови
(м. Київ).

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Товканець Ганна Василівна,
Мукачівський державний університет,
завідувач кафедри теорії та методики
початкової освіти (м. Мукачеве);

кандидат педагогічних наук, доцент
Лавриш Юліанна Едуардівна,
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря
Сікорського», завідувач кафедри англійської
мови технічного спрямування № 2 (м. Київ).

Захист відбудеться 27 грудня 2018 р. о 14.00 на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.451.01 в Інституті педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України за адресою: 04060, м. Київ, вул. М. Берлинського, 9, 5-й поверх, зала засідань.

З дисертацією можна ознайомитися на офіційному веб-сайті www.ipood.com.ua та у бібліотеці Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України за адресою: 04060, м. Київ, вул. М. Берлинського, 9.

Автореферат розіслано 24 листопада 2018 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Г.І. Сотська

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Фінансово-економічна криза останніх десятиліть актуалізує вивчення проблеми професійної підготовки актуаріїв, які на основі методів страхової й фінансової математики, статистики здатні передбачити можливу нестабільність ринку і відповідно мінімізувати збитки державних підприємств та бізнесових інституцій. Широка сфера застосування актуарних розрахунків, їх незаперечне соціально-економічне значення, ключова роль у забезпеченні фінансової стабільності як організаційно-економічних систем загальнодержавного масштабу (зокрема системи пенсійного забезпечення), так і окремих юридичних осіб (страхових компаній, підприємств, банків) потребують екстраполяції досвіду професійної підготовки актуаріїв у розвинених країнах світу.

Окрім того, необхідність вивчення зарубіжного досвіду професійної підготовки актуаріїв зумовлюється переходом України на Міжнародні стандарти фінансової звітності (International Financial Reporting Standards) задля її участі на міжнародних фінансових і товарних ринках як повноправного члена та залучення іноземних інвесторів до проектів економічного розвитку.

Концептуальні засади професійної підготовки актуаріїв викладено в законодавчих і нормативно-правових актах нашої держави: Законах України «Про вищу освіту» (2014), «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» (2003), «Концепції розвитку економічної освіти в Україні» (2003), «Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012-2021 рр.» (2012); постановах Кабінету Міністрів «Про затвердження Порядку подання фінансової звітності» (2000), «Про затвердження методики проведення актуарних розрахунків у системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування» (2004); розпорядженнях Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг (Нацкомфінпослуг) та Держфінпослуг «Про затвердження Кваліфікаційного мінімуму для осіб, які можуть займатися актуарними розрахунками» (2006), «Положення про навчання, перепідготовку, підвищення кваліфікації та складання екзаменів особами, які проводять діяльність на ринках фінансових послуг» (2003), «Про затвердження Кваліфікаційних вимог до осіб, які можуть займатися актуарними розрахунками» (2005); постанові Правління Пенсійного фонду «Про затвердження Порядку проведення актуарних розрахунків у системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування» (2005).

Питання професійної підготовки фахівців з фінансово-економічною та бізнесовою освітою у зарубіжних країнах висвітлюються у працях Н. Бабкової-Пилипенко, А. Найдьонової (Велика Британія), Г. Товканець (Чехія та Словаччина), Л. Володарської-Золи (Польща), В. Ільїної, Н. Войнаровської, О. Ельбрехт (США), А. Бичок, Г. Дзюби, Л. Отрощенко, Н. Шульги (Німеччина), І. Яблочнікової (Східна Європа), О. Алієва (Азербайджан). Особливості організації підготовки майбутніх спеціалістів математичного профілю були предметом дослідження О. Кучерук, В. Круглика, О. Сушко, Н. Северіної та ін.

Різні аспекти професійної підготовки фахівців у Канаді вивчаються вітчизняними науковцями: особливості організації неперервного навчання (Ю. Лавриш), оцінка якості університетської освіти (К. Істоміна), практичний

компонент професійної підготовки (Н. Микитенко), форми і методи підготовки у закладах вищої освіти (О. Ольхович), розвиток дистанційної освіти у навчальних закладах (В. Свідовська), тенденції розвитку полікультурної освіти у професійній підготовці фахівців (І. Бахов, О. Слоновьська), розвиток білінгвальної освіти (Ю. Шийка), гендерна освіта бакалаврів гуманітарних спеціальностей у вищих навчальних закладах (О. Юр'єва), вища педагогічна освіта (Н. Мукан, Л. Карпинська, В. Погребняк), тенденції інтернаціоналізації змісту університетської освіти (А. Чирва).

На основі аналізу наукових і документальних джерел виявлено важливі напрацювання канадських дослідників щодо особливостей підготовки фахівців з актуарної справи, зокрема: переваги актуарного ризик-менеджменту організацій в порівнянні з традиційним підходом до управління загрозами (Н. Panjer, J. Lemaу, R. O'Connor, M. Rudolph, S. Seagul та ін.), функціональні обов'язки актуаріїв (Y. Guérard, R. Dutil, K. Kruchinkina, M. Lalani), професійна етика актуарія та відповідальність за її порушення (F. Livsey, A. Lacroix, J. Murta), питання кар'єрного та професійного зростання актуаріїв (B. Osenton, R. Allen, A. Graham, M. Gabon, J. Bird), реформування та розвиток актуарної освіти (J. Christie, C. Daykin, K. Wong, O. Sanford).

Однак опрацювання джерельної бази дає підстави стверджувати, що вивчення системи професійної підготовки актуаріїв у професійних об'єднаннях та в університетах Канади не було предметом цілісного наукового пошуку і потребує комплексного дослідження.

Науковий аналіз теорії і практики навчання актуаріїв в Україні дав змогу виявити низку *суперечностей між*:

- зростанням соціального замовлення на фахівців досліджуваної сфери, що пов'язано із переходом України до ринкової економіки, і незадовільним станом вітчизняної системи підготовки актуаріїв, незначною кількістю університетів, які пропонують відповідні освітні програми, статусом цього профілю підготовки у закладах вищої освіти;

- достатньо потужною законодавчою і нормативно-правовою базою, що є відображенням об'єктивних потреб суспільства у підготовці фахівців з актуарної справи, і нездатністю вітчизняного ринку праці забезпечити систему українського страхування кваліфікованими актуаріями, кількість яких в Україні становить близько 40 осіб;

- об'єктивною потребою виявлення конструктивних ідей зарубіжного досвіду професійної підготовки таких фахівців, зокрема у північноамериканських країнах, і відсутністю його цілеспрямованого вивчення у вітчизняній науці.

Актуальність проблеми дослідження, важливість її вивчення для забезпечення стабільного й збалансованого функціонування ключових економіко-організаційних інститутів нашої держави, а також фінансової безпеки окремих юридичних і фізичних осіб, необхідність розв'язання виявлених суперечностей, доцільність впровадження канадського досвіду підготовки фахівців з актуарної справи у вітчизняну систему зумовили вибір теми дослідження – **«Система підготовки актуаріїв у професійних об'єднаннях і в університетах Канади»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконане відповідно до тематичного плану науково-

дослідної роботи Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України за темою «Тенденції розвитку освіти дорослих у розвинених країнах світу» (РК № 0017U001070). Тему дисертаційного дослідження затверджено вченою радою Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України (протокол № 3 від 20 березня 2017 року) та узгоджено рішенням Бюро Міжвідомчої ради з координації досліджень у галузі освіти, педагогіки та психології (протокол № 3 від 16 травня 2017 року).

Об'єкт дослідження – система професійної підготовки актуаріїв у Канаді.

Предмет дослідження – зміст, форми організації і методи професійної підготовки актуаріїв у професійних об'єднаннях та університетах Канади.

Мета дослідження – на основі аналізу теорії і практики здобуття кваліфікації актуарія в Канаді виявити особливості професійної підготовки цих фахівців у досліджуваній країні й обґрунтувати можливості застосування конструктивних ідей канадського досвіду у професійній підготовці актуаріїв в Україні.

Відповідно до мети сформульовано **завдання дослідження**:

1. Вивчити стан досліджуваної проблеми у вітчизняній і зарубіжній літературі та проаналізувати основні поняття наукового пошуку.
2. Проаналізувати законодавчі та нормативно-правові документи з професійної підготовки актуаріїв.
3. Схарактеризувати особливості структурування змісту, форм організації і методів навчання актуаріїв в університетах Канади.
4. Виявити специфіку організації професійної підготовки актуаріїв у північноамериканських професійних об'єднаннях CAS, SOA та CIA.
5. Дослідити сучасний стан професійної підготовки актуаріїв на другому циклі освітніх програм університетів в Україні та розробити науково-методичні рекомендації щодо творчого використання конструктивних ідей канадського досвіду у підготовці актуаріїв в Україні.

Концептуальна ідея дослідження. В основу дослідження покладено положення щодо професійної підготовки актуаріїв як важливої умови забезпечення фінансової стабільності та сталого економічного розвитку Канади, що здійснюється на основі міждисциплінарного, випереджувального, професійно-орієнтованого, андрагогічного, системного, компетентнісного та діяльнісного підходів відповідно до міжнародних стандартів професійної діяльності цих фахівців. Система професійної підготовки актуаріїв у Канаді характеризується тенденцією поєднання наукового потенціалу університетів й практичної спрямованості підготовки у професійних об'єднаннях, що є відображенням сучасних освітніх трендів. Канадський досвід є цінним для визначення перспектив модернізації підготовки майбутніх фахівців за економіко-математичним профілем в Україні, зокрема може слугувати перспективною освітньою моделлю, за якою здійснюватиметься професійна підготовка не лише актуаріїв, а й представників інших сучасних професій.

Методологічну основу дослідження становлять: філософські положення теорії наукового пізнання, взаємозв'язку і взаємозумовленості явищ; педагогічні ідеї щодо випереджувального підходу у розвитку сучасної освіти; діалектичні принципи наступності, системності й об'єктивності, соціальної зумовленості,

елективності, гнучкості, диференціації та індивідуалізації, використання яких уможливило об'єктивне вивчення процесу підготовки майбутніх актуаріїв у Канаді.

Теоретичною основою дослідження стали провідні положення: філософії освіти (В. Андрущенко, І. Зязюн, В. Кремень, В. Кудін); неперервності й фундаменталізації професійної підготовки (С. Гончаренко В. Луговий, Н. Ничкало); концепції інноваційних технологій професійної підготовки фахівців (С. Гончаренко, О. Дубасенюк, О. Кучерявий, О. Лавріненко. М. Солдатенко. Г. Сотська, Л. Хомич); методології порівняльної педагогіки (Н. Авшенюк, Н. Бідюк, Б. Вульфсон, О. Джуринський, О. Локшина, О. Матвієнко, О. Огієнко, Н. Пазюра, Л. Пуховська, А. Сбруєва, Г. Товкнець); теоретико-методологічні засади освіти дорослих (О. Аніщенко, О. Баніт, І. Литовченко, Л. Лук'янова), теоретичні і методичні засади підготовки актуаріїв для вітчизняних та світових страхових ринків (С. Демінський, В. Зубченко, М. Масич, О. Окунів, В. Шахов та ін.); а також дослідження канадських учених з питань інтегрування професійних об'єднань у систему вищої освіти (М. Ерота (M. Erout), Г. Коула (G. Cole), Л. Харві (L. Harve), С. Мейсон (S. Mason), Р. Вард (R. Ward) та ін.) і професійної підготовки актуаріїв (Ю. Карташов, Г. Фалін, Т. Міллер (T. Miller), Д. Міллер (D. Miller), Н. Моккіоло (N. Mocciole), Ф. Сзейбо (F. Szabo), У. Вон (W. Kwon) та ін.).

Для досягнення мети дослідження та реалізації визначених завдань використано комплекс таких **методів**: *загальнонаукові: аналіз, синтез, порівняння, узагальнення* – для вивчення праць зарубіжних і вітчизняних науковців, офіційних і нормативно-правових документів); *ретроспективний аналіз* – для дослідження генези фаху актуарія, виявлення особливостей модернізації випробувань базового рівня в професійних об'єднаннях; *конкретно-наукові: категоріальний аналіз* – для розкриття змісту та уточнення визначень основоположних понять; *структурно-функціональний аналіз* – для визначення організаційних, змістових та процесуальних особливостей професійної підготовки актуаріїв у Канаді; *структурно-логічний аналіз* – для виокремлення перспективних напрямів розвитку системи підготовки канадських та українських актуаріїв; *компаративістський аналіз* – для виявлення спільних та відмінних рис у професійній підготовці актуаріїв в Україні та Канаді); *емпіричні* (бесіда, листування з канадськими колегами); *прогностичний* – для з'ясування можливостей творчого використання інноваційного канадського досвіду в Україні.

Джерельна база дослідження. На різних етапах наукового пошуку було використано 402 джерела, зокрема 295 зарубіжних. Фактологічною основою дослідження стали:

9 офіційних документів Міжнародної асоціації актуаріїв – МАА (IAA Education Guidelines, Guidelines on Continuing Professional Development, Participation of Non-Native English Speakers and New Delegates in the Work of the IAA, Internal Regulations, IAA Strategic Plan, тощо) та Міжнародної Асоціації дипломованих актуаріїв з підприємницьких ризиків (Global Enterprise Risk Management Designation Recognition Treaty, CERA New Syllabus тощо);

22 офіційних документа і аналітичних матеріали Канадського інституту актуаріїв (Policy on Conduct and Ethics for Candidates in the CIA Education System, Memorandum on University Accreditation Program тощо);

53 офіційних документа Спілки актуаріїв (Society of Actuaries, SOA) та Спілки актуаріїв з нежиттєвого страхування (Casualty Actuarial Society, CAS);

18 законодавчих актів, урядових постанов національного законодавства федерального уряду Канади та урядів шести Канадських провінцій (Act respecting educational institutions at the university level, The Degree Granting Act, Post-Secondary Learning Act, Ministerial Statement on Quality Assurance of Degree Education in Canada, Roles and Mandates Policy Framework for Alberta's publicly funded Advanced Education system, A Learning Alberta, Post-secondary Education Choice and Excellence Act, University Act, Advanced Education Administration Act, The Degree Granting Act, Act respecting educational institutions at the university level, An Act to Incorporate the Canadian Institute of Actuaries тощо);

законодавчі акти Кабінету Міністрів, Міністерства освіти і науки України, Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг;

аналітичні, науково-методичні матеріали: освітні програми, навчальні плани, статутні документи, підручники, посібники, методичні рекомендації 8 університетів Канади (University of Calgary; Concordia University; University of Manitoba; University of Regina; Simon Fraser University; University of Toronto; University of Waterloo; Western University) та ЗВО України, програми професійних іспитів за системами CAS (Спілка актуаріїв з нежиттєвого страхування) та SOA (Спілка актуаріїв), випробувань Канадського інституту актуаріїв;

наукові розвідки вітчизняних і зарубіжних дослідників та фахівців-практиків (M. Boudreaul, C. Daykin, J. Gabriel, J. Mange, M. Millard, A. Rollo, D. Schugurensky, J. Shepherd та ін.) з проблем професійної підготовки актуаріїв;

збірники наукових праць, публікації матеріалів із досліджуваної теми у вітчизняних і зарубіжних науково-педагогічних виданнях, серед яких: «Порівняльно-педагогічні студії», «Порівняльно професійна педагогіка», «Економіка та суспільство», «The Actuary», CIA «(e)Bulletin», «Canadian Journal of Educational Administration and Policy», «The Actuarial review» тощо;

офіційні Веб-сторінки освітніх центрів і навчальних закладів Канади, українських педагогічних та фахових порталів та форумів;

матеріали наукових фондів Національної наукової бібліотеки імені В. Вернадського, Національної парламентської бібліотеки України, Державної науково-педагогічної бібліотеки імені В. Сухомлинського.

Організація дослідження. Науковий пошук здійснювався упродовж 2015–2018 рр. й охоплював три етапи.

На *першому* (аналітико-пошуковому) етапі (2015–2016 рр.) було обґрунтовано актуальність наукової проблеми; розроблено програму і методику наукового пошуку; здійснено бібліографічний аналіз та первинну обробку дослідницьких матеріалів.

На *другому* (науково-емпіричному) етапі (2016–2017 рр.) визначено організаційно-педагогічні засади професійної підготовки актуаріїв в

університетах та професійних об'єднаннях Канади; схарактеризовано особливості змісту, форм організації і методів професійної підготовки актуаріїв в Канаді.

На *третьому* (узагальнювальному) етапі (2017–2018 рр.); сформульовано загальні висновки; розроблено науково-методичні рекомендації щодо використання конструктивних ідей канадського досвіду в підготовці актуаріїв в Україні; оформлено результати дисертаційного дослідження; визначено напрями подальших наукових пошуків.

Наукова новизна і теоретичне значення дослідження полягають в тому, *що вперше* у вітчизняній педагогічній науці здійснено цілісний порівняльно-педагогічний аналіз системи професійної підготовки фахівців з актуарної справи в Канаді; *систематизовано* міжнародні та національні документи і матеріали щодо законодавчого та нормативно-правового забезпечення професійної підготовки актуаріїв; *схарактеризовано* особливості організації освітнього процесу в університетах Канади (диверсифікація навчальних планів і програм, єдність теоретичного і практичного компонентів, поєднання традиційних та інноваційних форм, методів та засобів навчання, комп'ютеризація); *виявлено* специфіку професійної підготовки актуаріїв у професійних об'єднаннях Канади в організації навчального процесу (інтеграція діяльності освітніх провайдерів, неперервність професійного розвитку актуаріїв, комп'ютеризація навчання); *змісті* підготовки (міждисциплінарність, модульність, диверсифікація, орієнтованість на самостійну роботу, практична, етична, управлінська, комунікативна спрямованість); *формах і методах* навчання (інтеграція традиційного та інноваційного, інтерактивність); *обґрунтовано* можливості творчого використання конструктивних ідей канадського досвіду в системі вищої освіти України на стратегічному, організаційному та змістовому рівнях;

уточнено зміст понять: «освітня система», «система професійної підготовки актуаріїв», «змішана модель навчання», «професійне об'єднання», «асоційоване та повне членство у професійному об'єднанні», «кооперативна університетська програма»;

подальшого розвитку набули положення з теорії і практики економіко-математичної освіти; *до наукового обігу* введено маловідомі і раніше невідомі документи та інші джерела з проблеми змістової, організаційної та процесуальної складових реалізації освітнього процесу в Канаді.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає у розробленні і впровадженні в освітній процес закладів вищої освіти України науково-методичних рекомендацій «Професійна підготовка актуаріїв: досвід Канади» щодо удосконалення підготовки актуаріїв та перспектив подальшого розвитку системи професійного навчання цих фахівців в Україні. Результати наукового пошуку, теоретичні висновки та джерельна база дослідження можуть бути корисними для викладачів закладів вищої освіти в оновленні навчальних планів і освітніх програм, навчальних курсів з педагогіки, порівняльної педагогіки та використані у педагогічних і порівняльних дослідженнях; розробленні навчально-методичного забезпечення підготовки фахівців з актуарної справи, а також актуаріїв-практиків.

Результати дослідження впроваджено в освітній процес Мукачівського державного університету (довідка №2681 від 29.12.2017 р.), ДВНЗ «Київський

національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» (довідка № 01/18 від 13.03.2018 р.), Національного авіаційного університету (довідка № 01/18 від 23.03.2018 р.), Чернігівського національного технологічного університету (довідка № 202/08-509 від 27.03.2018 р.).

Апробація результатів дослідження. Основні результати дослідження обговорено і схвалено на науково-практичних масових заходах різного рівня, серед яких: *міжнародні конференції*: «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору» (Київ, 2016), «Вища школа: удосконалення якості підготовки фахівців» (Київ, 2017, 2018), «АВІА-2017» (Київ, 2017), «Педагогічна компаративістика і міжнародна освіта – 2017: освітні трансформації у контексті європейської інтеграції і глобалізації» (Київ, 2017, 2018), «Становлення молодого фахівця: сучасні тенденції» (Краматорськ, 2017), «Освіта та формування конкурентоспроможності фахівців в умовах євроінтеграції» (Мукачеве, 2017), «Проблеми та інновації в природничо-математичній, технологічній і професійній освіті» (Кропивницький, 2017 – 2018), «Трансформації в українській освіті і наукових дослідженнях: світовий контекст» (Умань, 2017), «Science and society» (Canada, 2017), «Актуальные научные исследования в современном мире» (Переяслав-Хмельницький, 2017); *міжнародні читання*: «Челпанівські психолого-педагогічні читання» (Київ, 2017); *всукраїнська конференція* «Проблеми навігації і управління рухом» (Київ, 2017); *науково-методичні семінари* «Розвиток порівняльно-професійної педагогіки у контексті глобалізаційних та інтеграційних процесів» (Київ-Хмельницький, 2017, 2018); «Комунікація в мережевому суспільстві: роль іноземних мов» (Київ, 2018); *конференція студентів та молодих вчених*: «Наукові дослідження у 2018 році» (Краматорськ, 2018), *звітні конференції* Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України (Київ, 2016–2018).

Особистий внесок здобувача. У колективній монографії [7] здобувачем підготовлено розділ «Особливості системи пенсійного забезпечення та роль актуаріїв у її функціонуванні: досвід Канади та українські реалії», у якому проаналізовано сучасний стан пенсійної системи України, виокремлено основні проблеми та можливості використання канадської практики для їх вирішення, зокрема щодо реалізації функціональних обов'язків актуаріїв як механізму забезпечення збалансованості вітчизняної економічної системи.

Публікації. Основні результати дослідження було висвітлено у 24 публікаціях (23 – одноосібні), з-поміж яких: 1 колективна монографія; 1 методичні рекомендації; 7 статей у наукових фахових виданнях України (у тому числі 2 – у виданнях України, що входять до міжнародних наукометричних баз); 15 публікацій у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається з анотацій українською та англійською мовами, вступу, трьох розділів, висновків до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел (усього 402 найменування, з них 295 – зарубіжних видань) та 23 додатків (на 133 сторінках). Загальний обсяг дисертації складає 400 сторінок, з них – 212 сторінок основного тексту.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі обґрунтовано актуальність теми дослідження; визначено об'єкт, предмет, мету, завдання, теоретичні і методичні засади; схарактеризовано джерельну базу, представлено наукову новизну, теоретичне і практичне значення одержаних результатів; подано дані про впровадження, апробацію результатів дослідження; представлено відомості про особистий внесок здобувача, кількість публікацій, структуру й обсяг дисертації.

У першому розділі – «**Підготовка актуаріїв у Канаді як проблема порівняльної професійної педагогіки**» – проаналізовано стан дослідженості проблеми професійної підготовки актуаріїв у педагогічній теорії; схарактеризовано основні поняття дослідження; простежено генезу становлення фаху актуарія та суміжних професій в історичному дискурсі зарубіжжя; визначено провідні трансформаційні тенденції у системах професійної підготовки фахівців з актуарної справи у XXI столітті; досліджено особливості законодавчого регулювання системи професійної підготовки актуаріїв.

З'ясовано, що у XXI ст. забезпечення високого рівня якості освіти неможливе без модернізації освітніх систем. Відтак перед класичною університетською освітою постають нові завдання, що пов'язано з необхідністю співпраці з зовнішніми консультантами, представниками відповідних галузей народного господарства та професійними об'єднаннями. Системна співпраця з професійними об'єднаннями передбачає делегування частини повноважень професійного об'єднання університетам, при цьому встановлення освітніх та кваліфікаційних стандартів є винятково прерогативою місцевого професійного об'єднання. Така практика є новою для профільної професійної підготовки вітчизняних фахівців, однак вона набула широкого використання у розвинених зарубіжних країнах.

На основі вивчення праць українських і зарубіжних дослідників уточнено сутність понять: «освітня система», «професійне об'єднання», «актуарій», «дипломований актуарій з підприємницьких ризиків», «змішана модель навчання», «формальна модель навчання», «неформальна модель навчання», «професіоналізм актуарія», «асоційоване та повне членство у професійному об'єднанні», «член-кореспондент професійного об'єднання», «афілійоване членство».

Ретроспективний аналіз дозволив простежити генезу становлення професії актуарія та встановити, що на сучасному етапі розвитку фінансового ринку професійна підготовка актуаріїв потребує урахування міждисциплінарних зв'язків різних галузей знань (фінансів, економіки, обліку, основ програмування, правового регулювання економіки тощо).

Структурно-функціональний аналіз професійної підготовки актуаріїв у різних країнах світу засвідчив функціонування диверсифікованих моделей, згідно з якими відбувається здобуття фаху: *формальна* (навчання в університеті, що завершується складанням державних іспитів та / або написанням кваліфікаційної роботи); *неформальна* (складання професійних іспитів для отримання членства у професійній організації); *змішана* (поєднання формальної і неформальної освіти). За останньою моделлю під час навчання в університеті відбувається вивчення

окремих дисциплін, котрі зараховуються як еквівалент складання низки професійних іспитів, з подальшим проходженням екзаменів з тих предметів, що не передбачалися університетською програмою.

На основі аналізу 80 законодавчих та нормативно-правових документів, покладених в основу професійної підготовки актуаріїв в Канаді (міжнародні, національні законодавчі акти у галузі вищої освіти на загальнодержавному та провінційному рівнях, офіційні документи професійних об'єднань CAS та SOA тощо), доведено, що законодавча база закріплює статус університетів як автономних і самоврядних установ, відповідно детермінує вимоги до професійної підготовки актуаріїв. Законодавчі та нормативні регулятиви визначають відповідність професійної підготовки актуаріїв вимогам Міжнародної асоціації актуаріїв (MAA) і Міжнародної асоціації дипломованих актуаріїв з підприємницьких ризиків (CERA). З-поміж провідних є: задоволення індивідуальних професійних потреб; формування компетентних фахівців, які володіють не лише вузькоспеціалізованими знаннями, а й сформованими комунікативними навичками; відповідальність за якість виконуваної роботи; надання пріоритету суспільним інтересам над перспективою короткострокового отримання прибутків; виховання актуаріїв на основі норм професійної етики, відданості професії; забезпечення інваріантності і регламентованості постійного підвищення кваліфікації актуаріїв.

У другому розділі – **«Організаційно-педагогічні умови професійної підготовки актуаріїв у Канаді»** – схарактеризовано основні напрями забезпечення якості вищої освіти Канади та сертифікації актуаріїв; проаналізовано змістовий і процесуальний аспекти професійної підготовки актуаріїв в канадських університетах; висвітлено специфіку здобуття кваліфікації на базі провідних північноамериканських професійних об'єднань.

На підставі аналізу наукових праць з теорії та практики вищої економічної освіти в Канаді виявлено, що забезпечення якості професійної підготовки у закладах вищої освіти досягається завдяки здобуттю ними членства в Асоціації Університетів Канади, акредитації університетських програм професійними об'єднаннями, запровадження моніторингу якості освіти на провінційному та університетському рівнях. Основним регулятором якості професійної підготовки за актуарним напрямом в акредитованих канадських університетах є місцеве професійне об'єднання – Канадський інститут актуаріїв (KIA), який функціонує відповідно до норм та стандартів провідних міжнародних організацій актуаріїв – Міжнародної асоціації актуаріїв (MAA) та Міжнародної асоціації дипломованих актуаріїв з підприємницьких ризиків (CERA).

З'ясовано, що підготовка актуаріїв відбувається за змішаною моделлю: асоційоване та повне членство в KIA є освітньо-кваліфікаційними рівнями, необхідними для здійснення їхньої професійної діяльності, а навчання на університетських програмах та успішне завершення ряду курсів у їх межах є базовим, але проміжним етапом на шляху до здобуття статусу кваліфікованого актуарія.

Виявлено, що незалежно від спеціалізації, професійна підготовка кваліфікованого актуарія у Канаді є багаторівневою. Перший рівень спрямований на отримання актуаріями *асоційованого членства в KIA (ACIA)* і передбачає

вивчення необхідних базових «до професійних» дисциплін (економіка, прикладна статистика, корпоративні фінанси; з липня 2018 – економіка, облік та фінанси, математична статистика), що зазвичай охоплюються у межах навчання на фінансово-економічних та математичних програмах університетів та коледжів. Ця складова професійної підготовки номінується як «підтвердження академічними результатами» і традиційно забезпечується закладами вищої освіти, програми яких були схвалені Спілкою актуаріїв (SOA). Другий компонент першого рівня передбачає вивчення базових «технічних» («technical») предметів, і забезпечується Спілкою актуаріїв (SOA), Спілкою актуаріїв з нежиттєвого страхування (CAS), Канадським інститутом актуаріїв (KIA), а також акредитованими університетами. На другому рівні відбувається *здобуття повного членства в KIA (FCIA)*, передбачаючи поглиблену спеціалізацію у певній галузі майбутньої професійної діяльності, що забезпечується CAS, SOA та KIA. Підготовка фахівців на цих рівнях підпорядковується єдиній меті і базується на однакових підходах (системному, міждисциплінарному, діяльнісному, професійно-орієнтованому, андрагогічному та компетентнісному) та принципах інтеграції теорії з практикою, міжпредметних зв'язків, професійної спрямованості, наступності, неперервності, модульності.

З'ясовано, що система професійної підготовки актуаріїв у Канаді зазнала суттєвих змін, які полягають у можливості отримання дозволу від KIA на звільнення від 4 базових професійних іспитів SOA та окремих іспитів CAS, необхідних для набуття членства в Канадському інституті актуаріїв у разі успішного проходження університетських курсів-відповідників вказаних випробувань. Посилення ролі канадських університетів у системі професійної підготовки актуаріїв пов'язано із впровадженням «Програми акредитації університетів KIA» (2012). В Канаді на сьогодні налічується 11 акредитованих університетів: 8 є англomовними та пропонують навчання на 20 програмах (з яких 1 – магістерська та 19 бакалаврських) та 3 здійснюють освітній процес французькою мовою на 7 програмах відповідно (з них – 2 магістерські, 1 докторська та решта – бакалаврські). Також підготовка майбутніх актуаріїв реалізується у 8 закладах вищої освіти, що не мають акредитації. Вони пропонують 11 програм підготовки або курси з актуарної науки з можливістю отримати сертифікат про їх закінчення. Проте навчання в таких закладах не гарантує задоволення кваліфікаційних вимог, необхідних для набуття статусу ACIA та FCIA, за винятком тієї частини професійної підготовки, що має назву «підтвердження академічними результатами».

Ефективність професійної підготовки актуаріїв у канадських університетах забезпечується провідними формами (лекції, відео-лекції, лабораторні роботи, практичні заняття, робота над виконанням проекту, індивідуальна та групова робота, елементи дистанційного навчання, семінари) та практико-орієнтованими методами навчання (бесіда, розповідь, виконання тренувальних вправ, проблемні методи, метод кейсів). Формами контролю успішності засвоєння навчального матеріалу є тестування, виконання завдань для самостійної роботи, іспити. Виявлено особливості організації навчання на базі провідних *північноамериканських професійних об'єднань SOA та CAS* (дистанційний формат навчання, використання ІКТ, наявність форм самоаналізу рівня сформованості знань, умінь та навичок, регламентованість та часова обмеженість проходження

модулів та курсів, поєднання трудової діяльності та навчання). Узагальнено відомості про форми проведення іспитів за системами SOA та CAS.

Проаналізовано змістовий аспект сертифікації актуаріїв у Канаді для здобуття статусу *асоційованого* (ACIA) та *повного члена* (FCIA) у Канадському інституті актуаріїв як найважливішого етапу професійної підготовки цих фахівців, оскільки, відповідно до Кодексу нормативів для слухачів та учасників будь-яких програм підготовки КІА, кваліфікованим актуарієм у Канаді може називати себе лише повний член КІА. Одержання цих видів членства передбачає вивчення певних модулів, курсів, відвідування семінарів та воркшопів, складання професійних іспитів, що реалізується відповідно до угод про співпрацю місцевого професійного об'єднання КІА (як супервізора, регулятора кваліфікаційних вимог до канадських актуаріїв) з SOA та CAS (як освітніх провайдерів). Така співпраця дозволяє здійснювати підготовку фахівців відповідно до потреб галузі, компенсує відсутність національної системи сертифікації та створює можливості для вибору майбутніми актуаріями шляхів здобуття членства відповідно до обраного напряму майбутньої професійної діяльності (життєвого або майнового страхування).

Ряд нормативних документів («Кваліфікаційний стандарт КІА» (2006), «Керівництво з постійного підвищення кваліфікації» (2011), «Керівництво щодо моніторингу дотримання кваліфікаційних стандартів постійного професійного розвитку» (2012), тощо) визначає можливості професійного розвитку представників актуарної професії в Канаді як невід'ємну складову системи професійної підготовки. Так, актуарії, що вже здобули повне членство в КІА, зобов'язані кожні два роки підвищувати кваліфікацію протягом 100 академічних годин, з яких 24 мають бути присвячені структурованим формам роботи (тренінги, курси, заняття, участь у конгресах, зустрічах, конференціях та інше), а 76 – неструктурованим формам (самостійній роботі: читання спеціалізованої літератури, здійснення досліджень тощо).

Характерними особливостями канадської системи професійної підготовки актуаріїв є децентралізація, автономія від державного регулювання, стандартизація та нормування відповідно до потреб галузі, міжнародних стандартів з метою забезпечення економічної стабільності, а також ступеневість, диверсифікованість здобуття кваліфікації, взаємозв'язок та узгодженість підготовки на всіх ланках.

У третьому розділі – **«Порівняльно-педагогічний аналіз професійної підготовки актуаріїв в Канаді й Україні»** – представлена характеристика сучасного стану професійної підготовки актуаріїв в Україні та проаналізовано основні труднощі в процесі її реалізації; здійснено порівняльно-педагогічний аналіз особливостей навчання актуаріїв в Канаді й Україні; з'ясовано можливості творчого використання конструктивних ідей канадського досвіду в системі підготовки українських фахівців з актуарної справи.

Компаративістський аналіз систем професійної підготовки актуаріїв в Україні й Канаді здійснено на основі цільового, нормативно-правового, організаційного, змістового та результативного критеріїв, що уможливило виявлення їх спільних та відмінних рис. До спільних відносимо: змішану модель навчання та відсутність монополії університетів на підготовку фахівців з

актуарної справи; наявність регулятора надання освітніх послуг, що є чутливим до потреб суспільства та фінансового ринку; відсутність національної системи іспитів як механізму перевірки рівня сформованості знань, умінь та навичок та забезпечення ринку праці кваліфікованими актуаріями, а також прагнення її створити; необхідність співпраці з іноземними партнерами. До відмінних рис, котрі негативно впливають на підготовку актуаріїв в Україні, віднесено: відсутність впливового професійного об'єднання, котре б мало функції супервізора з питань здобуття кваліфікації в Україні; відсутність повного членства в МАА; нерозробленість кваліфікаційних вимог та механізму отримання статусу дипломованого актуарія з підприємницьких ризиків; незначна кількість університетів, що здійснюють підготовку за програмою «Актуарна та фінансова математика» та забезпечення підготовки актуаріїв лише на другому циклі навчання; нерозвинена мережа навчальних закладів, які б забезпечували задоволення кваліфікаційної вимоги «підтвердження академічними результатами» у відповідності до нормативів CAS та SOA; недостатня кількість дисциплін у навчальних планах ЗВО, що забезпечували б іншомовну підготовку студентів на належному рівні, адже остання слугує засобом оволодіння професійними знаннями за міжнародними стандартами; незбалансоване співвідношення у змісті навчання лекційних та практичних годин; невизнання світовою спільнотою актуаріїв українських стандартів набуття відповідної кваліфікації; відсутність ряду важливих нормативно-правових документів, зокрема нормативів здійснення неперервного професійного розвитку актуаріїв, а також кодексу нормативів етики для майбутніх актуаріїв.

Застосування методу наукової екстраполяції дозволило визначити можливості використання прогресивних ідей канадського досвіду в теорії і практиці реформування системи професійної підготовки актуаріїв в Україні на таких рівнях:

стратегічному: посилення ролі Товариства актуаріїв України шляхом здобуття повного членства в МАА та законодавча регламентація його діяльності; передача від Нацкомфінпослуг до ТАУ обов'язків з адміністрування здобуття кваліфікаційного мінімуму, видання кваліфікаційного свідоцтва та свідоцтва про відповідність кваліфікаційним вимогам; розроблення і впровадження Кодексу професійної етики та Кодексу нормативів етики для слухачів та учасників будь-яких форм навчальних занять з підготовки актуаріїв, а також вітчизняних освітніх й кваліфікаційних стандартів відповідно до вимог МАА.

організаційному: виокремлення спеціалізації «Актуарна та фінансова математика» в окрему спеціальність галузі знань 11 Математика та статистика; розроблення стандарту вищої освіти для відповідної спеціальності з необхідним обсягом кредитів ЄКТС для її здобуття, переліком компетентностей випускника, форм атестації тощо; запровадження бакалаврських програм за спеціальністю «Актуарна та фінансова математика»; розроблення механізму акредитації актуарних програм у ЗВО України ТАУ чи Нацкомфінпослуг відповідно до вимог МАА; орієнтація підготовки студентів до подальшого складання кваліфікаційного мінімуму; встановлення критерію академічної успішності на рівні мінімальної оцінки «добре» С за шкалою ЄКТС з ключових дисциплін як умови отримання

свідоцтва на право здійснювати актуарні розрахунки; запровадження програм стажування викладачів та проходження практики студентів закордоном; запровадження моделі дуальної освіти у ЗВО.

змістовому: збільшення в освітньо-професійних програмах ЗВО кількості професійно-орієнтованих дисциплін за вибором, що передбачають спеціалізацію у певному типі страхування; посилення уваги до іншомовної підготовки студентів; розроблення стандартизованих українських відповідників англomовної актуарної та страхової термінології; доповнення змісту навчання актуаріїв обов'язковими курсами на базі ТАУ чи університетських програм, що розвивають навички міжособистісної комунікації, прийняття рішень та комунікативної взаємодії.

ВИСНОВКИ

На основі узагальнення результатів наукового пошуку сформульовано такі висновки:

1. Проблема професійної підготовки актуаріїв становить значний інтерес для українських та зарубіжних науковців, однак вона не була предметом окремих наукових розвідок. Дослідниками здійснено вивчення освітніх систем різних країн, виявлено сучасні тенденції їх трансформації в умовах постіндустріального суспільства, проаналізовано типи і функції професійних об'єднань у системі вищої освіти, ступінь їх співпраці з університетами щодо змісту навчання. Студіювання теоретичних праць з проблеми професійної підготовки актуаріїв дозволило з'ясувати, що спектр питань щодо підготовки цих фахівців відповідно до міжнародних стандартів залишаються відкритими.

Основоположні поняття, що окреслюють систему професійної підготовки актуаріїв у Канаді, зокрема, «освітня система», «професійне об'єднання», «актуарій», «дипломований актуарій з підприємницьких ризиків», «змішана модель навчання», «формальна модель навчання», «неформальна модель навчання», «професіоналізм актуарія», «асоційоване та повне членство у професійному об'єднанні», «член-кореспондент професійного об'єднання», «афілійоване членство», є багатоаспектними та розкривають її відповідність міжнародним стандартам з підготовки цих фахівців.

З'ясовано, що професійна підготовка актуаріїв у Канаді є цілісною системою, що функціонує за змішаною моделлю навчання. Її ефективність забезпечується практичною спрямованістю навчання, постійним моніторингом якості надання освітніх послуг з боку професійних об'єднань, наявністю чітко визначених кваліфікаційних стандартів, норм неперервного професійного розвитку, дотриманням принципів професіоналізму та професійної етики, міжнародної співпраці. Проблема професійної підготовки актуаріїв потребує системних досліджень на основі аналізу світових тенденцій з метою творчого використання конструктивних ідей зарубіжної системи підготовки у вітчизняній системі освіти.

2. Систематизація законодавчих, нормативно-правових актів, що регулюють професійну підготовку актуаріїв в Канаді, уможливило виокремлення двох груп нормативно-правових документів (міжнародних та національних). *Міжнародні документи* (Міжнародної асоціації актуаріїв (МАА), Міжнародної асоціації CERA) регламентують кваліфікаційні вимоги до актуаріїв та нормативи їхнього

неперервного професійного розвитку як необхідної умови здійснення професійної діяльності актуарієм. У нормативних документах цього рівня визначено організаційну, змістову складові освітнього процесу; прийнятність різноманіття освітніх форм та методів підготовки актуаріїв та орієнтацію на взаємне визнання кваліфікацій, отриманих за різними моделями; відповідність освітнього процесу рекомендаціям МАА.

Національні нормативно-правові акти (Канадський інститут актуаріїв) регламентують кваліфікаційні вимоги, стандарти професійної діяльності, кодекс професійної етики; навчальні програми з різних професійних випробувань; стандарти здійснення постійного професійного самовдосконалення та його методичного забезпечення; розвиток співпраці між університетами та професійними об'єднаннями у підготовці актуаріїв.

3. Відбір та структурування змісту професійного навчання актуаріїв в університетах Канади здійснюється на основі гармонійного поєднання компетентнісного, особистісно-орієнтованого, системно-інтегративного, діяльнісного підходів, а його оновлення відбувається з урахуванням пріоритетів міжнародних стандартів. Професійна підготовка актуаріїв здійснюється як на першому, так і на другому циклах навчання у 8 акредитованих університетах Канади, головною особливістю навчання на університетських актуарних програмах є варіативність їх проходження. Акредитація навчального закладу є посвідченням того, що університетська підготовка еквівалентна рівню базових професійних іспитів. Змістовий компонент професійної підготовки актуаріїв в акредитованих університетах спрямований на забезпечення підготовки майбутніх актуаріїв до подальшого складання професійних іспитів, уможливорює підтвердження академічними результатами, дозволяє звільнення від окремих базових професійних іспитів згідно з вимогами KIA, SOA та CAS. Обґрунтовано положення щодо значний ступінь уніфікованості змісту навчання.

Організація освітнього процесу зумовлюється специфікою професійної діяльності майбутніх фахівців. Навчання відбувається на основі поєднання традиційних та інноваційних форм, методів і засобів навчання, що відображає предметну специфіку профілю підготовки й уможливорює організацію освітнього процесу на основі принципів науковості, системності, наступності, гнучкості. Активне використання професійного програмного забезпечення (Mathematica, FreeMat, GNU Octave, MATLAB, S-Plus, R тощо), платформ дистанційного навчання (Moodle, система Sakai тощо), онлайн-ресурсів (Tools for Enriching Calculus), мобільних додатків (MathMatiz) оптимізує процес оволодіння слухачами необхідними компетентностями.

4. Основним пріоритетом у професійній підготовці актуаріїв у професійних об'єднаннях у Канаді є високий рівень профільних знань, дотримання принципів професійної етики, оперативності, індивідуалізації навчання, самостійності та практичної спрямованості. До особливостей професійної підготовки актуаріїв у професійних об'єднаннях CAS, SOA та CIA на організаційному рівні віднесені: орієнтація професійної підготовки актуаріїв на міжнародні стандарти; триєдність діяльності освітніх провайдерів (Канадський інститут актуаріїв, Спілка актуаріїв та Спілка актуаріїв з нежиттєвого страхування); визнання університетських курсів еквівалентом складання аналогічних професійних іспитів базового рівня;

забезпечення постійного професійного розвитку актуаріїв та здійснення моніторингу за дотриманням його норм). На змістовому рівні виявлено такі особливості, як: врахування у змісті підготовки наявності двох видів членства у професійному об'єднанні, що виступають посвідченням кваліфікації у межах професії (повного та асоційованого); диверсифікація змісту навчання на рівні повного членства за певними спеціалізаціями (страхування майна та відповідальності, фінанси організацій та управління ризиками, фінансова математика та інвестування; індивідуальне страхування та ануїтети, пенсійне забезпечення, групове та медичне страхування); орієнтація змісту навчання на формування не лише фахової компетентності, а й навичок прийняття рішень та комунікативної взаємодії; виховання майбутніх актуаріїв відповідно до норм професійної етики.

До технологічних особливостей віднесено: інтеграція формального і неформального навчання; гнучкість та диверсифікація форм професійної підготовки (самоосвіта, дистанційне навчання, онлайн-курси); впровадження інтерактивних методів навчання (тренінги, моделювання, воркшопи, підготовка проектів, метод кейсів); взаємозв'язок професійної підготовки з самоосвітою та саморозвитком; комп'ютеризація освітнього процесу.

5. Вивчення вітчизняних теорій та практики професійної підготовки фахівців з актуарної справи дозволило виявити ряд нагальних проблем, що потребують вирішення з метою підвищення готовності української системи вищої освіти забезпечити підготовку кваліфікованих актуаріїв. Водночас професійна підготовка за актуарним профілем в Україні характеризується також і певними позитивними рисами: створення розвиненої нормативно-правової бази, галузевих стандартів, що регулюють діяльність та підготовку актуаріїв; наявність асоційованого членства у Міжнародній асоціації актуаріїв; співпраця з провідними професійними об'єднаннями, що відображено у Кваліфікаційних вимогах до українських актуаріїв; розбудова національної системи кваліфікації актуаріїв. За таких умов особливо цінними для становлення і розвитку вітчизняної системи професійної підготовки актуаріїв є авторські науково-методичні рекомендації щодо використання прогресивних ідей канадського досвіду на стратегічному, організаційному та змістовому рівнях, розроблені з урахуванням результатів вивчення досвіду теорії та практики підготовки таких фахівців за змішаною моделлю.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів цієї актуальної проблеми. До подальших напрямів наукових пошуків вважаємо за доцільне віднести: перспективи співпраці Нацкомфінпослуг з міжнародними центрами тестування для здобуття українськими актуаріями кваліфікації; вивчення зарубіжного досвіду залучення кваліфікованих актуаріїв-практиків до підготовки таких спеціалістів та обґрунтування можливостей впровадження зазначеної практики в Україні.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковано основні наукові результати дисертації

1. Фурсенко, Т. (2016). Стан та особливості законодавчого регулювання професійної підготовки фахівців з актуарної справи в Україні. *Гуманізація навчально-виховного процесу*, 6 (80), 142–149.
2. Фурсенко, Т. (2017). Світовий досвід професійної підготовки актуаріїв: особливості та тенденції розвитку. *Проблеми методики фізико-математичної і технологічної освіти, Наукові записки*, 11 (4), 47–50.
3. Фурсенко, Т. (2017). Особливості системи вищої освіти Канади. *Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору, Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»*, 37-1, V (73), 28–37.
4. Фурсенко, Т. (2017). Щодо питання про важливість підготовки кваліфікованих актуаріїв через призму їх функціональних обов'язків. *Міжнародні Челпанівські психолого-педагогічні читання, Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди*, 37(3), II (22), 302–308.
5. Fursenko, T. (2017). The development of university-based actuarial education in Canada. *Порівняльно-педагогічні студії*, 32 (2), 60–66.
6. Фурсенко, Т. (2017). Освіта впродовж життя як складова професійного розвитку актуаріїв: стандарти МАА та досвід Канади. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 8 (72), 115–125.
7. Фурсенко, Т. (2017). Особливості системи пенсійного забезпечення та роль актуаріїв у її функціонуванні: досвід Канади та українські реалії. В Ю.В. Пасічник та інші (Ред.), *Концептуальні засади реформування економічної системи в умовах євроінтеграції: колективна монографія*, (с.84–96). Нюрнберг: Verlag SWG imex GmbH.
8. Fursenko, T. (2018). Peculiar features of attaining the CERA designation in Canada. *Comparative Professional Pedagogy*, 1(8), 69–75
9. Фурсенко, Т. (Укл.). (2018). *Професійна підготовка актуаріїв: досвід Канади*. Київ: ТОВ «Альфа-Пік»

Наукові праці апробаційного характеру

10. Фурсенко, Т. (2017). Особливості регулювання підготовки та професійної діяльності актуаріїв у Канаді. В Пазюра Н.В. та інші (Ред.), *Вища школа: удосконалення якості підготовки фахівців: I Міжнародна науково-практична інтернет-конференція, Київ, 26-29 квітня* (с. 97–99). Київ: Національний авіаційний університет.
11. Фурсенко, Т. (2017). Усунення мовного бар'єру як фактор вдосконалення актуарної освіти, *ABIA-2017: XIII Міжнародна науково-технічна конференція, Київ, 19-21 квітня* (с.587–591). Київ: Національний авіаційний університет
12. Fursenko, T. (2017). The introduction of university-based actuarial education in Canada: challenges and prospects. В Авшенюк Н.М. (Ред.), *Розвиток порівняльної професійної педагогіки у контексті глобалізаційних та інтеграційних процесів: VI Міжнародний науково-методологічного семінар*,

- Київ-Хмельницький, 18 травня* (с. 98–100). Хмельницький: Термінова поліграфія.
13. Фурсенко, Т. (2017). Особливості впровадження актуарної освіти в університетах Канади. В Локшина О. І. (Ред.), *Педагогічна компаративістика і міжнародна освіта – 2017. Освітні трансформації у контексті європейської інтеграції і глобалізації: I Міжнародна науково - практична конференція, Київ, 15-16 червня* (с. 80–81). Київ: Педагогічна думка.
 14. Фурсенко, Т. (2017) Підприємницькі ризики як сфера застосування компетенцій актуаріїв. *Становлення молодого фахівця: сучасні тенденції. V міжнародна науково-практична конференція, Краматорськ, 30 жовтня* (с. 138–142). Краматорськ: ФОП Корзун Д.Ю.
 15. Фурсенко, Т. (2017). Міжнародна актуарна асоціація як джерело стандартів професійної освіти. В Щербан Т.Д. (Ред.), *Освіта формування конкурентоспроможності фахівців в умовах євроінтеграції: Міжнародна науково-практична конференція, Мукачєво, 26-27 жовтня* (с. 433–435). Мукачєво: Мукачівський державний університет.
 16. Фурсенко, Т. (2017). Професійна етика як складова організації процесу навчання актуаріїв у Канаді. В Мачалін І. (Ред.), *Проблеми навігації і управління рухом: Всеукраїнська науково-практична конференція молодих учених і студентів, Київ, 22-24 листопада* (с. 88). Київ: Національний авіаційний університет.
 17. Fursenko, T. (2017). Qualitative and quantitative analysis of the learning aims and objectives of Chartered Enterprise Risk Actuaries` professional training. *Science and society: Proceedings of the 2nd International conference, Hamilton, 17 November* (р. 66–70). Hamilton: Accent Graphics Communications & Publishing.
 18. Фурсенко, Т. (2017). Онлайн курси CAS та SOA як складова змісту підготовки актуаріїв у Канаді. В Кацур В.П. (Ред.), *Актуальные научные исследования в современном мире: XXXII международная научная конференция, Переяслав-Хмельницький, 26-27 декабря* (с.175–179). Переяслав-Хмельницький: ФЛП Кравченко Я.О.
 19. Фурсенко, Т. (2018). Курс з професіоналізму CAS та воркшоп CIA як складова професійної освіти за актуарним профілем у Канаді. *Наукові дослідження у 2018 році: X науково-практична конференція студентів та молодих вчених, Краматорськ, 9 лютого* (с. 248–250). Вінниця: Нілан LTD.
 20. Фурсенко, Т. (2018). Відображення сучасних освітніх тенденцій у системі професійної підготовки актуаріїв у Канаді. В Пазюра Н.В. та інші (Ред.), *Вища школа: удосконалення якості підготовки фахівців: II Міжнародна науково-практична інтернет-конференція, Київ, 26-27 квітня* (с. 53–55). Київ: Альфа-ПК.
 21. Фурсенко, Т. (2018). Роль англомовної компетентності у професійному становленні актуаріїв. *Комунікація в мережевому суспільстві. Роль іноземних мов: науково-практичний семінар, Київ, 15-16 травня*.
 22. Фурсенко, Т. (2018). Порівняльний аналіз особливостей здійснення професійної підготовки актуаріїв у Канаді та Україні. В Авшенюк Н.М. (Ред.), *Розвиток порівняльно професійної педагогіки у контексті глобалізаційних та інтеграційних процесів: VII Міжнародний науково-методологічний семінар,*

Київ-Хмельницький, 18 травня (с. 76–78). Хмельницький: Термінова поліграфія.

23. Фурсенко, Т. (2018). Особливості змісту навчання на актуарних програмах в університетах Канади. *Проблеми та інновації в природничо-математичній, технологічній і професійній освіті: VI-та Міжнародна науково-практична онлайн-інтернет конференція, Кропивницький, 19-20 квітня (с. 10–11).* Кропивницький: Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка. Кропивницький: РВВ ЦДПУ імені В.В. Винниченка.
24. Фурсенко, Т. (2018). Особливості механізму набуття повного та асоційованого членства у Канадському Інституті Актуаріїв В Локшина О.І. (Ред.), *Педагогічна компаративістика і міжнародна освіта – 2018. Освітні трансформації у контексті європейської інтеграції і глобалізації: 2 Міжнародна наук.-практ. конференція, Київ, 7-8 червня (с. 195–197).* Київ: Педагогічна думка.

АНОТАЦІЇ

Фурсенко Т.М. Система підготовки актуаріїв у професійних об'єднаннях і в університетах Канади. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». – Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна Національної академії педагогічних наук України, Київ, 2018.

У дисертації вперше у вітчизняній педагогічній науці здійснено цілісний порівняльно-педагогічний аналіз системи професійної підготовки фахівців з актуарної справи в Канаді. Проаналізовано нормативно-правову базу забезпечення професійної підготовки фахівців з актуарної справи на міжнародному та національному рівнях. Визначено особливості організації освітнього процесу в університетах та організаційні, змістові, технологічні аспекти професійної підготовки актуаріїв у професійних об'єднаннях Канади. Виявлено сучасні тенденції професійної підготовки фахівців у XXI столітті. Досліджено міжнародні та канадські стандарти актуарної освіти. Представлено загальну характеристику системи забезпечення якості вищої освіти Канади та набуття статусу кваліфікованого актуарія у цій країні; проаналізовано програму акредитації університетів; з'ясовано норми та стандарти професійного розвитку актуаріїв у Канаді. Виявлено сучасний стан підготовки актуаріїв в Україні. Визначено спільні й відмінні риси систем професійної підготовки за актуарним профілем у Канаді та Україні; з'ясовано можливості використання конструктивного досвіду Канади в теорії та практиці підготовки актуаріїв в Україні.

Ключові слова: професійна підготовка, актуарії, дипломовані актуарії з підприємницьких ризиків, професійні об'єднання, Канадський інститут актуаріїв, Спілка актуаріїв, Спілка актуаріїв з нежиттєвого страхування, повне членство, асоційоване членство, акредитовані університети, Канада.

Фурсенко Т.Н. Система профессиональной подготовки актуариев в профессиональных объединениях и в университетах Канады. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 – Теория и методика профессионального образования. – Институт педагогического образования и образования взрослых имени Ивана Зязюна Национальной академии педагогических наук Украины, Киев, 2018.

В диссертации впервые в отечественной педагогической науке осуществлен целостный сравнительно-педагогический анализ системы профессиональной подготовки специалистов по актуарному делу в Канаде. Проанализирована нормативно-правовая база обеспечения профессиональной подготовки актуариев на международном и национальном уровнях. Определены особенности организации образовательного процесса в университетах и организационные, содержательные, технологические аспекты профессиональной подготовки актуариев в профессиональных объединениях Канады. Выявлены современные тенденции профессиональной подготовки этих специалистов в XXI веке. Исследованы международные и канадские стандарты актуарного образования. Представлена общая характеристика системы обеспечения качества высшего образования Канады и получения статуса квалифицированного актуария в этой стране; определена специфика программы аккредитации университетов; выяснены нормы и стандарты профессионального развития актуариев в Канаде. Проанализировано современное состояние подготовки актуариев в Украине. Определены общие и отличительные черты систем профессиональной подготовки по актуарному профилю в Канаде и Украине; выяснены возможности использования конструктивного опыта Канады в теории и практике подготовки актуариев в Украине.

Ключевые слова: профессиональная подготовка; актуарии; дипломированный актуарий по предпринимательским рискам; профессиональное объединение; Канадский институт актуариев; Сообщество актуариев; Сообщество актуариев по нежизненным рискам; полное членство; ассоциативное членство; аккредитованные университеты; Канада.

Fursenko T. M. The system of actuaries' training at professional bodies and universities of Canada. – Manuscript.

The thesis for a Candidate's degree (PhD) in Pedagogical Sciences, specialty 13.00.04 – “Theory and Methodology of Professional Education” – Ivan Ziazium Institute of Pedagogical Education and Adult Education of the NAES of Ukraine, Kyiv, 2018.

The thesis presents the first comprehensive comparative pedagogical analysis of the system of actuarial professionals' training in Canada carried out in Ukrainian science. It is analyzed the theoretical foundations of the problem of future actuaries' professional training; the meaning of the basic research concepts (“educational system”, “professional body”, “Fellowship and Associateship at a professional body”, “Affiliate”, “Correspondent”, “actuary” “actuarial professionalism”) is clarified. The main educational development trends in systems of specialists' professional training in the 21st century are described; functional responsibilities of an actuary are specified; the basic models underlying actuarial education in the world are singled out “mixed

educational model”, “Chartered Enterprise Risk Actuary” etc.) is clarified. It has been conducted a thorough review of the international and national rules and regulations underlying the complicated process of attaining actuarial credentials in Canada. The peculiar features of university-based actuarial education as well as syllabi, organizational and technological aspects of educational paths proposed by the USA-based actuarial professional bodies – the SOA and CAS together with the Canadian institute of actuaries, the voice of the actuarial profession in Canada, are systematized and specified.

It has been proven that the system of actuarial science professionals` training in Canada functions on the basis of formal (actuarial programs at universities) and non-formal (obtaining credentials from the CIA by sitting for the set of professional examinations and completion of other activities administered by the SOA or CAS) components integration, meaning that preparation of qualified Canadian specialists in actuarial science is done following the patterns of a mixed educational model. The actuarial education in Canada is also characterized by vertical integration and it is Fellowship and Associateship at the local professional body that serves as an accepted and recognized confirmation of the appropriate education and qualification level inside the profession. The following approaches form the backbone of the teaching and learning process leading to the actuarial credentials: interdisciplinary, professionally oriented, systemic, competency- and activity-based. The principles underpinning the educational process are the following: professional activity modeling, combination of theory and practice, facilitation of a learning process with ICT, continuous external and internal monitoring.

The thesis reveals a number of serious drawbacks in how actuaries are trained in Ukraine; it is proposed the ways of implementation of the advanced Canadian experience at strategic, organizational and content levels in Ukraine that may improve the quality and quantity of actuarial professionals in Ukraine`s job market. The main provisions, theoretical conclusions, resource base of the research might be of use for teachers who deliver educational courses in pedagogy, pedagogy of higher education and comparative pedagogy, in the process of development of special courses and seminars on the problems of pedagogical innovations, for updating curricula and syllabi underlying actuarial education in Ukraine. The work will be useful for scientists, teachers and students who carry out comparative pedagogical research.

Keywords: professional training, actuaries, CERAs, professional bodies, CIA, SOA, CAS, Fellowship, Associateship, accredited universities, Canada.

Наклад 100 прим.

Підписано до друку 23.11.2018 року

Зам. № 22.11.2018

Віддруковано ТОВ «Альфа-ПІК».

Посвідчення про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції серія ДК зв №1806 від 25.05.2004р.

01001, м. Київ, вул. Малопідвальна 21/8. тел. 270-73-54.